

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XIX. Legislatori summam rationem consuetudinis habendam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

CAP V T XIX.

Legislatori summam rationem consuetudinis habendam.

Consuetudinis magnavis, quia in multis est.

§. 1. **C**onsuetudo legem facit, legem abrogat, aut si contra eam Principis seueritas nitatur, lex odium, hoc seditionem efficit. Itaque consuetudines Reipublicæ suæ prudens legislator imprimis cordi habere debet. Est vero consuetudo id quod sine lege, æque ac legitimum esset, vsuatum est. Ius videlicet moribus institutum, quod pro lege suscipitur. Ita auctor ad Herennium, addit posteriori definitioni Iffidorus apud Gratianum, Cum defuit lex, definitio hæc pars ex Terulliano de corona militis sumpta est. Vocatur, & mos, & vsus, & actuum frequentiam significat. Intellegiturque de rebus, quas aliquis facit longo & continuo tempore.

Actuum frequentia ius facit.

Frequentia actuum inducit habitum seu inclinationem, & ius quoddam, ex quo nascitur obligatio eodem modo operandi, & alias leges contrarias abrogandi. Consuetudo itaque ius facit, & legem; præscriptio vero dominium transfert, factio priuati inualescens, & firmata; consuetudo vero populi est.

§. 2. Consuetudo versatur circa res, & personas, circa actiones humanas, circa pleraque in quibus lex est. Alia est communissima, quæ fere est ius gentium, alia vero in vna aliqua Republica, alia priuata, vel personæ vel communitatis imperfectæ, quæ ius facere non potest. Sed ea tamen iuri communi obtemperare solet. Diuiditur etiam in consuetudinem Ecclesiasticam, & ciuilem.

Consuetudo tantum humanas leges abrogat.

Est etiam consuetudo secundum ius, præter ius, contra ius. Omnis consuetudo bona & legitima est, secundum ius naturale, hoc est ei consentiens, & secundum ius diuinum positum. Deinde nulla consuetudine ius naturale, & ius diuinum abrogari possunt.

Consuetudo contra ius gentium.

§. 3. Contra ius gentium consuetudo valere potest, si rei naturam spectes; nam quod iure gentium receptum est, ejus contrarium, non est ex natura malum; ideo consuetudine induci potest. Ex natura, non autem fieri potest, ob circumstantias, & aliarum gentium scita, concordiamque. Exemplum adferri solet, de captis bello, qui iure gentium mancipia sunt, cum tamen hoc in quibuldam regionibus non fiat. Verum ius gentium ego non puto tolli à

Europæi non violant ius gentium in seruitute.

Christianis Europæis, qui alios Christianos in seruitutem non redigunt. Ius enim gentium est, vt ne capti bello occidantur, sed seruantur, ideo serui dicti sunt; Itaque primarium est, quod iure gentium est conuentum, ne sauitia bellorum nimia sit, & gladius victoris ad internecionem non grassetur, in modo seruitutis lenitas probatur; & multo magis, si redimi & commutari patiantur, si benigne habeantur, id ego multo magis secundum ius gentium arbitror, quam crudelissimam seruitutem, qua domini ius necis & vitæ habebant, quæ post arduos labores ad metalla, ad bestias, ad infanda vendebantur; nam cum Cicero, alijque libertatem etiam morte propugnandam decernunt, non hyperbolice, sed ex vsu rerum loquebantur; nam reuera prisca seruitus morte grauior fuit.

Non potest vna gens ius gentium mutare.

Itaque nego gentem aliquam posse consuetudinem iuri gentium contrarium inducere. Quia respectu gentium, & hujus juris pars est humani generis, nec sine totius consensu possunt legem illam immutare, cum ceteri lege illa teneantur.

Deinde nec ius gentium ab vno Principe contra legem potest aboleri. Quia fieret cum damno aliarum gentium; potest determinare & lenire, vt si feruari hostes dedititios jubeat; nam misericordiae victoris, non crudelitati, se tradiderunt, abolere non potest, nisi in hoste, qui ipse ius gentium ante violasset.

Hæc consuetudo præter ius gentium, sicut alia præter ius diuinum dari potest. Sic iure diuino, quinquaginta plagæ reo infligantur, consuetudine Israëlitarum vna minus dabatur, ne forte numerum excederent. Contra ius diuinum, quæcunque consuetudo est, abusus est, ius nullum inducit, sed pœnæ res efficit.

Consuetudo secundum legem humanam illam firmat, quæ contra legem est, eam abrogat.

Ad consuetudines refero, *stylum*, hoc est, modum & ordinem agendi, *ritum*, hoc est, actuum solennitatem vsu receptam, vt jam non sit licitum ius aliter instituere.

§. 4. Omni consuetudini conuenit, vt sit iusta, utilis, & boni communis causa; quod enim legem facit irritam, id etiam de consuetudine intelligendum est. Ideoque vt malæ leges, ita etiam consuetudines sunt abolendæ. Hinc quemadmodum melior consuetudo deteriore legem, ita melior consuetudinem inutilem, aut onerosam abrogare potest. Non potest vero lex consuetudinem sibi contrariam in futurum prohibere, etiam si veterem eam induci; nam quamuis contra legem inducta sit, est tamen rationabilis. Consuetudinem firmat, quod in mores recepta sit, seruantibus morem ex conuentione populis; consuetudini enim conuentio inest.

Consuetudo vt leges abrogari possunt.

Hinc clarum est consuetudinem, quæ sit legis instar posse à Republica, vel parte Reipublicæ induci, quæ est ejus potestatis, vt legem ferre possit, vel sanè legem recipere; nec opus est, vt ab omnibus, sed majore parte consuetudo feruetur.

§. 5. Visigitur consuetudinis incipit ab actibus, & tacita vel per actus, vel omissiones conuentione, perficitur autem per Principis consensum, qui vel cognoscitur ex lege, si videns consuetudinem iustam, & vtilem inualescere, eam lege lata approbat. Atque ita lex est. Vel animaduertens dissimulat. Vel sane communi lege omnes honestas, vtileque consuetudines approbat.

Nunc vero consuetudines rationabiles, & legitimas ius commune approbat. Ita i. distinctione. mos. Quod legem mores faciunt, & commune ius legibus, & moribus constat i. distinctione Omnes. Et 8. distinctione. mala. & 12. distinctione Omnia talia. 16. quaestione 3. dicit. Quod consuetudo illorum, cum quibus conuersamur, si non est peruersa, obseruanda est. Et distinct. 11. quis. Quod consuetudines Romana Ecclesia obseruande sint.

Eadem habet ius ciuile l. forma censuali. §. Si vero de censibus. sic & consuetudo quæ initium non habet memoriam aquæ ductum ex publico sustinere. Videtur enim id Princeps ratum habuisse. Hæc præcipue de consuetudine, quæ dicitur præscripta, sunt intelligenda, præscribitur autem inter præsentis spacio decem annorum, viginti, inter ablentes.

Non requiritur autem sententia iudicis, vt approbetur, nec tamen nisi admodum probetur facile secundum eam iudicandum est. Nisi tum cum est præscripta, vel aperto consensu approbata, vel legis alicujus interpretatrix secundum plerumque Doctores.

§. 6. Consuetudo iniusta, vel inutilis, vel perniciofa solenter inuestiganda est. Cujus signum est. Si ab vno hominum genere vehementer affectetur: mutanda illis est.

Consuetudo praua mutanda est.

illis enim cum vtilis sit, cæteris inutilis erit. Plerumque eximium commodum partis, in totius damnum redundat. Videndum an sit consuetudo ex malis moribus orta; nam vt ex malis moribus bonæ leges, ita prauæ consuetudines oriuntur. Hinc bonæ leges plerumque malis moribus oppositæ graues videntur, & per consuetudines tollendæ illis, qui suis moribus, quam legibus publicis malunt viuere. Verbi gratia. Consuetudo est Ecclesiarum multarum, vt vno, alteroue anni die, si quis adsit, corpus vt vocant, accipiat, quamuis reliquo tempore Ecclesiam ne quidem spectarit. Consuetudo illa orta est ex pluralitate beneficiorum, hæc ex auaritia, ideo consuetudo merito suspecta est.

Cum pluribus, præsertim Ecclesiasticis legibus consuetudo repugnat, suspecta est. Ilidorus in Synonym. cap. 16. Consuetudinem, ait, legibus cedere; sed de praua agere videtur. Nam prauus vsus ratione superatur, & lege. Et distinct. 11. cap. 2. Vsus auctoritatis cedat, prauum vsus lex & ratio vincat. Et can. 4. Consuetudinis vsus, longè non vilis auctoritas est, verum non vsque adeo sui valitura momento, vt aut rationem vincat aut legem.

Quod verò canon. 5. docet inuolabilem esse consuetudinem, quæ nec sacris canonibus, nec humanis legibus obuiare monstratur, id de priuatis consuetudinibus, & non præscriptis accipiendum, nam sacros Canones rerum indifferentium mutare posse constat, vt distinctione 12. cap. 7. In his rebus de quibus nihil certi statuit diuina Scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuancatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt.

§. 7. Consuetudinem studiosè explorandam censeo; vt si mala sit, antequam corroboretur possit aboleri. Nam initia fere à malis habet, qui enim consuetudinem, quæ aduersum leges est, inchoant, sine dubio violanda lege peccant. Consuetudo itaque bona ortum habet à transgressione legum, & inobedientia. Leges è contrario à consultatione, à Senatu, à Principe. Quod cum ita sit præcipue est consuetudo periculosa in Ecclesiasticis, si canones de medio tollat.

In ciuilibus enim facilius incipit lex esse iniusta, ac proinde rectius mutatur, nec mutatio ejus à malis moribus initium semper habet, cum materia in plurimis sit talis, quæ ad mores non pertinet. At canonice leges cultum diuinum, moresque, respiciunt, fundamenta, & rationes habent ex Scriptura, & Apostolicis sanctionibus, seueritatem etiam & vitæ integritatem exigunt, vt fere consuetudines contrariæ vitiosæ sint; quia leges Canonice multo pauciores ad aphoræ sunt, quam ciuiles; quapropter consuetudinum accuratius est examen in sacris, quam profanis.

Canon legitur vnde distinctio 44. Pro reuerentia Dei, & Sacerdotum id vniuersa sancta constituit Synodus, vt (quia solent crebro mensis ociosa fabula interponi) in omni Sacerdotali conuiuii lectio diuinarum Scripturarum misceatur. Per hoc enim & anime edificantur ad bonum, & fabula non necessaria prohibentur. ita Concil. Tolcan. 3. cap. 7. Nunc lex illa pulcherrima contraria consuetudine abrogata est, dissimulante Pontifice, & Episcopis; nec tamen vilis est, qui non præferat consuetudini tam sanctam legem; nec dubium, quin illi, qui primo legem violarunt deliquerint.

Consuetudinis itaque quæ contra legem est, pudentia plerumque initia sunt, à deteriore ciuitatis parte introducta, præsertim in rebus Ecclesiasticis, quæ ab initio optimè constitutæ fuerunt.

Omnino enim diuersa est ratio terrænæ ciuitatis, quæ à paucis incipit, paulatim experientia, doctrina, aliarum exemplo leges antiquas, barbarasque emendauit, & Ecclesiasticæ quæ à Christo, Apostolisque instituta viuendi præcepta optima in ipsis primordiis habuit, nec facile mutationem, nisi in deterius fecit.

Consuetudines sanè quæ ex traditione manarunt seriò custodiendas censuit Basilii Magnus de Spiritu sancto, locum adscribam, quia etiam in decretum translatus est, distinct. 12. c. 5.

Dogmatum & institutorum, quæ in Ecclesia seruata sunt, alia quidem habemus ex doctrina, quæ literis consignata est, alia vero ex Apostolorum traditione ad nostram transmissa, in mysterio recepinus, quæ vtræque eandem vim ad pietatem habent: atq; his nemo sane contradixerit, qui vel exigua legum Ecclesiasticarum peritia sit præditus: nam si agrediamur ea quæ non scripto, sed tantum consuetudine constant, repudiare imprudentes Euangelio, & quidem in præcipuis ipsius partibus officiemus: vel potius ipsamet instituta ad inane quoddam nomen redigemus. Exempli causa (vt quod primum maxime commune est primo loco commemorem) eos qui in Domini nostri Iesu Christi nomine spem posuerunt, figura crucis signari, equis scripto docuit? dum oramus ad orientem Solem conuerti, ecquæ nos literæ docuerunt? Verba inuocationis, cum panis Eucharistie, & calix benedictionis offertur, quis ex Sanctis Patribus, scripta nobis reliquit? Non enim ius contenti sumus; quorum Apostolus & Euangelium mentionem fecerunt; sed alia quoque, cum antea, tum post, dicimus, utpote quæ magnum momentum ad ipsum mysterium habent, doctrina non scripta, sed tradita eruditi. Benedicimus aquam Baptismatis, & oleum unctionis, atq; illum ipsum prætereā qui baptizatur, ex qua Scriptura? nonne ex occultæ, & mysticæ traditione? Quid? ipsam olei unctionem qui sermo scriptus docuit, quod homo ter mergendus sit, vnde accepimus? Abrenuntiare Satana atq; Angelis eius & reliqua omnia quæcumque, in Baptismo obseruamus, quæ Scriptura inuit? An non hæc ipsa minime vulgata, sed secreta doctrina, quam quicquid, curioſo silentio Patres nostri custodierunt? Probe quidem illi intelligentes, mysteriorum maiestatem taciturnitate seruati.

Traditiones seruandæ.

Concludam aurea sententia Nicolai Papæ ad Hincmarum Remensem Archiepiscopum. Mala consuetudo, quæ non minus, quam pernicioſa corruptela vitanda est, nisi citius radicitus euellatur in priuilegiarum ius ab improbis assumitur, & incipiunt præuancationes, & variæ præsumptiones celerrime non compresse pro legibus venerari, & priuilegiarum more perpetuo celebrari. Oraculum est, quod in dies impletur.

Ex malis consuetudinibus pessima leges.

CAPVT XX.

Princeps legibus astringitur.

§. 1. MIHI Theologi & Iurisperiti hic non tam diuersa sentire, quam verbis alijs, atq; alijs vti videntur. Res enim vt mihi videtur minime dubia esse potest, quam idcirco paucis.

1. Omnis Princeps, atque adeo Respublica diuinis legibus, & naturalibus non minus, quam subditi in conscientia astringitur. Imo contra eas veniendo, quia conspectius crimen est, & exemplo plurimum nocet, grauius peccat, quam subditi. De illa lege rectè Plutarchus de regno. ὅτι ἐν βίβλοις ἔχω γεγραμμένον, & δε ποιῶν τοις αἰσιν ἐμὴν ψυχὴν ἀνέμαιναι λόγον, αἰεὶ συνοικῶν, καὶ ἀρχὴν φυλάττων, καὶ μήποτε τῶν ψυχῶν ἐὼν ἐρημὸν καὶ ἡμεμονίας. Lege illa viuendum, quæ non in libris extrinsecus scripta est, nec in tabulis, sed quæ animæ insita est ratio,

Dei lex omnes tenet obnoxios.

C c 2. semper